

3. Торбас О. Розсуд в кримінальному процесі України: теоретичне обґрунтування та практика реалізації : монографія / О. О. Торбас. – Одеса : Юридична література, 2020. – 284 с.
4. Кахновець С. Реалізація дискреційних повноважень прокурора при здійсненні процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 10. С. 220–222.
5. Шульган І. Прокурор в кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2020. 238 с.
6. Сирота Д., Слободяник Т. Функція досудового розслідування прокуратури. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 9. С. 234–239.
7. Геселев О. Процесуальний статус та повноваження прокурора за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Слово національної школи суддів України. 2012. № 1. С. 78–92.

Ключові слова: прокурор, повноваження прокурора, дізнання, прокуратура, слідчі дії.

Key words: prosecutor, powers of the prosecutor, inquiries, prosecutor's office, investigative actions.

ШАПОВАЛ АРТЕМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

ДОСТУП ДО ТЕЛЕФОНІВ ТА КОМП'ЮТЕРІВ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ ЧИ ОБШУКУ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

22 березня 2022 року набув чинності закон «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам» [1]. У зв'язку з цим Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) зазнав значних змін та доповнень, зокрема, змінено й процедуру проведення обшуку житла та іншого володіння особи. Ці зміни пов'язані саме з можливістю доступу до комп'ютерних систем або їх частин та мобільних терміналів під час проведення обшуку.

Варто одразу зазначити, що вказані законодавчі зміни є своєчасними та відповідають вимогам сьогодення. Так, в умовах воєнного стану та повномасштабної війни в Україні значно збільшилась кількість злочинів проти основ національної безпеки. Серед них: державна зрада; шпигунство; колабораційна діяльність; несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України та інші злочини. Більшість із цих кримінальних правопорушень вчиняються з використанням мобільних телефонів,

планшетів та комп'ютерів. На таких носіях інформації можуть зберігатись важливі докази причетності особи до вчинення вищевказаних злочинів. Це можуть бути, для прикладу, фото- чи відеозаписи переміщення військової техніки Збройних Сил України, листування із представниками держави-агресора щодо проведення підривної діяльності проти України, докази публічного заперечення у соціальних мережах збройної агресії проти України тощо. В умовах воєнного стану вищевказаних осіб досить часто виявлять на блокпостах, саме під час огляду чи обшуку транспортного засобу.

Раніше питання доступу до носіїв інформації під час проведення огляду чи обшуку викликало дискусії як в наукових колах, так і серед практикуючих юристів. Так, до внесення законодавчих змін доступ до комп'ютерних систем та мобільних терміналів під час проведення обшуку здійснювався різними способами: або ці речі ставали тимчасово вилученим майном (на які потім накладався арешт), або й взагалі слідчий чи прокурор здійснювали копіювання потрібної інформації з таких пристроїв без їх вилучення та зазначення про це у протоколі обшуку. Однак, чи правомірні були такі дії з боку органу досудового розслідування? Безумовно, що ні.

Відтепер суперечностей під час проведення обшуку буде менше, оскільки ці питання чітко врегульовані в КПК України. Так, відтепер слідчий, прокурор під час проведення обшуку транспортного засобу або житла має право не лише відкривати закриті приміщення, сховища та речі, але й долати системи логічного захисту, навіть якщо особа, яка присутня при обшуку, відмовляється зняти (деактивувати) таку систему. При цьому, якщо обшук здійснюється за відсутності володільця транспортного засобу або житла, це не є перешкодою для зняття системи логічного захисту (ч. 6 ст. 236 КПК України). Іншими словами, після внесення змін орган досудового розслідування отримав право без будь-якого санкціонування чи судового контролю отримувати доступ до мобільних телефонів, планшетів та комп'ютерів особи, у якої проводиться обшук.

Також слідчому, прокурору надано право під час проведення обшуку без попереднього дозволу здійснювати пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних. Так, відповідно до абз. 2 ч. 6 ст. 236 КПК України, якщо під час обшуку слідчий, прокурор виявив доступ чи можливість доступу до комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, для виявлення яких не надано дозвіл на проведення обшуку, але щодо яких є достатні підстави вважати, що інформація, що на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, прокурор, слідчий має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних даних, що на них міститься, на місці проведення обшуку. Зауважимо, що цим доповненням законодавець фактично дещо спрощує та прискорює процедуру проведення досудового розслідування, оскільки, відтепер за наявності відповідного спеціаліста можна на місці проведення обшуку отримати всю необхідну інформацію, яка міститься на

мобільному телефоні, планшеті чи комп'ютері. Варто також зазначити, що в даному випадку під словом «дозвіл» мається на увазі ухвала слідчого судді, в якій має бути зазначений вичерпний перелік речей, документів або осіб, для виявлення яких проводиться обшук (ч. 2 ст. 235 КПК України).

Також ч. 6 ст. 236 КПК України доповнено новим абзацом, відповідно до якого, особи, які володіють інформацією про зміст комп'ютерних даних та особливості функціонування комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку, можуть повідомити про це слідчого, прокурора під час здійснення обшуку, відомості про що вносяться до протоколу обшуку. В даному випадку під «змістом комп'ютерних даних» та «особливостями функціонування комп'ютерних систем» мається на увазі весь масив інформації, а також паролі доступу та інші системи логічного захисту, що встановлені на конкретному приладі. Це досить важливе доповнення, оскільки, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України, така інформація може бути в подальшому документальним джерелом доказів. Однак тут потрібно звернути увагу на одну важливу деталь. В даному контексті законодавець використав словосполучення «можуть», а отже – це диспозитивне право особи, повідомляти таку інформацію, чи ні. Вважаємо, що тут ефективніше було б закріпити саме імперативну норму, замінивши слово «можуть» на «зобов'язані». В такому випадку є більша вірогідність того, що слідчому, прокурору вдасться подолати систему логічного захисту та отримати доступ до змісту комп'ютерних даних.

З урахуванням внесених змін, алгоритм доступу слідчого, прокурора до даних, що міститься в мобільних телефонах та комп'ютерах, під час обшуку є наступним: 1) пошук комп'ютерних даних; 2) повідомлення паролю; 3) подолання системи логічного захисту; 4) фіксація комп'ютерних даних; 5) вилучення телефонів, комп'ютерів; 6) накладення арешту; 7) огляд та/або призначення експертизи [3].

Також важливою новелою КПК України є запровадження нового виду огляду – огляд комп'ютерних даних. Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 237 КПК України, такий огляд проводиться слідчим, прокурором шляхом відображення у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або у паперовій формі). Фактично цей вид огляду в переважній більшості випадків є складовою частиною іншої слідчої (розшукової) дії – огляду транспортного засобу, житла, приміщення, місцевості тощо.

Отже, законодавцем були внесені важливі зміни до КПК України, які змінили процедуру проведення огляду та обшуку транспортного засобу чи житла. Ці зміни стосуються доступу до комп'ютерних систем або їх частин та мобільних терміналів під час проведення огляду та обшуку. Після їх внесення органи досудового розслідування отримали додаткові повноваження під час проведення вищевказаних слідчих (розшукових) дій. Однак в умовах воєнного стану такі зміни є виправданими та своєчасними з декількох причин. По-перше, вказані законодавчі зміни

будуть сприяти правоохоронним органам у розслідуванні шпionажу, державної зради, колабораціонізму та інших злочинів, вчинених диверсійними групами. Для пересування з одного населеного пункту до іншого вищевказані особи використовують транспортні засоби, які і будуть ставати об'єктом проведення огляду чи обшуку. По-друге, в епоху діджиталізації та воєнного стану в Україні мобільні телефони, планшети та комп'ютери стали основним засобом для збирання та передачі інформації вищевказаними особами. Зазвичай це інформація з обмеженим доступом або інформація, яка містить державну таємницю (щодо позицій та напрямків переміщення військовослужбовців Збройних Сил України або військової техніки, місцезнаходження об'єктів інфраструктури та блокпостів тощо), тому законодавчі зміни стали дієвим інструментом для правоохоронних органів під час розслідування вищевказаних кримінальних правопорушень. Однак тут варто також вказати не певні недоліки. Так, в ч. 6 ст. 236 КПК України було б доречніше та ефективніше закріпити «обов'язок» (а не право) особи, яка володіє інформацією про зміст комп'ютерних даних та особливості функціонування комп'ютерних систем, мобільних терміналів систем зв'язку, повідомити про це слідчого, прокурора під час здійснення обшуку.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам: Закон України від 15.03.2022 року № 2137-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2137-20#n35>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. «Обшук» мобільних телефонів і комп'ютерів та інші зміни до КПК, Олексій Кравчук, блог – «Судово-юридична газета» від 25.03.2022. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/233154-obshuk-mobilnikh-telefoniv-i-kompyuteriv-ta-inshi-zmini-do-kpk>

Ключові слова: права людини, огляд, обшук, транспортний засіб, телефон, комп'ютер.

Key words: human rights, inspection, search, vehicle, phone, computer.